

Купчишина В. Ч.,
кандидат педагогічних наук, старший викладач
кафедри психології, педагогіки та соціально-економічних дисциплін,
факультету забезпечення оперативно-службової діяльності,
Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького,
м. Хмельницький

Балицька Т. С.,
здобувач освітнього ступеня «бакалавр»,
Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького,
м. Хмельницький

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ КУРСАНТІВ ПЕРШОГО КУРСУ ДО НАВЧАННЯ В АКАДЕМІЇ

Одним з головних стратегічних напрямів розвитку сучасної системи освіти є вирішення проблеми особистісно зорієнтованої освітньої діяльності здобувачів вищої освіти, що спрямована на їх самовизначення, творчу самореалізацію та розкриття творчих потенцій у процесі навчання і майбутньої професійної діяльності. У нових соціокультурних та економічних умовах нагальними є завдання оновлення системи професійної освіти щодо формування особистості майбутнього фахівця. Вимоги, що висувуються до нього вимагають нових підходів щодо підготовки та особистісного осмислення свого майбутнього, але багато чого залежить саме від рівня адаптації до нових умов проживання та навчання, психологічного супроводу тощо.

Питання адаптації, психологічного супроводу висвітлюються у багатьох як вітчизняних, так і закордонних наукових працях. Адаптація здобувачів вищої освіти до нових умов навчання є складним та багатограним процесом, а його успішність залежить від різноманітних факторів [4, с. 161].

Аналіз наукової літератури засвідчує велику кількість досліджень, які висвітлюють зміст, особливості та умови перебігу даного процесу. Але час не стоїть на місці і висуває все нові і нові виклики науковцям. Так, Т. Тітова та К. Крикля, зазначають, що адаптаційний потенціал «є інтегральним, наділеним складними системними характеристиками феноменом, що включає «специфічні ресурси, представлені на різних рівнях організації особистості (індивідуальному, особистісному, суб'єктно-діяльнісному), що пов'язаний з віковими психологічними характеристиками й активністю особистості, характеризує індивідуально-психологічні ознаки, які зумовлюють ефективність психічної адаптації та визначають межі адаптаційних можливостей особистості» [4, с. 162]. Питання адаптації студентів вивчали О. Богомолів, Л. Гречкіна, В. Грушевський, І. Зимня, О. Кушнерова, М. Раднаєва, Ю. Шибанова, Т. Юрченко-Шеховцова та ін.

Психологічна адаптація є процесом інтеграції особистості до умов навчального середовища Академії, що виявляється не лише в пристосуванні курсантів до нових соціальних функцій, але й в їх перетворенні відповідно до власного осмислення та особистісного опанування ними. У процесі психологічної адаптації курсантів спостерігається трансформація різних аспектів цілісної системи міжособистісних відносин у навчальному колективі, має місце процес зміни психологічного стереотипу поведінки, їх «Я-концепції», що постає певним індикатором внутрішньоособистісної перебудови особистості.

Особливе місце в структурі чинників психологічної адаптації займає мотивація. Переважання мотивації досягнення успіху над мотивацією уникнення невдачі є дуже істотним чинником. Окрім цього, слід виділити особливості мотивації під час вступу до Академії: чи було рішення прийнято самостійно або з наполегливої «підказки» батьків, чи був це свідомий вибір саме даної спеціальності або вибір обумовлений випадковими чинниками; звичайно, слід враховувати і загальну спрямованість на навчання, мотивацію до нього, набуття нових знань і навичок.

Деякі першокурсники, стикнувшись із несподіваними труднощами навчання, починають сумніватися у правильності зробленого професійного вибору. У більшості з них сумніви підтримуються недоліком поінформованості про свою майбутню професію, що, в свою чергу, змінює їхні установки, викликаючи втрату інтересу до навчання й зниження успішності. Ця незадоволеність поступово може вплинути на рівень їх самооцінки.

Для того, щоб адаптаційний процес пройшов «м'яко», з найменшими труднощами для першокурсників, значиму роль відіграють робота та взаємодія психологів, педагогів і керівників підрозділів.

Під поняттям «психологічний супровід» науковці розуміють недирективну форму надання психологічної допомоги, що спрямована на підсилення, удосконалення, розвиток, саморозвиток самосвідомості особистості; допомогу, яка запускає механізми саморозвитку й активізує власні ресурси людини; цілісний, безперервний процес вивчення, аналізу, розвитку й корекції пізнавальних, мотиваційних, емоційно-вольових процесів особистості, яка є суб'єктом супроводу; система заходів професійного психолога, що спрямована на створення умов для успішної діяльності та розвитку особистості на різних етапах онтогенезу [1, с. 50].

Науковці зазначають, що метою психологічного супроводу будь-якої діяльності є повноцінна реалізація психологічного, професійного потенціалу особистості та задоволення її потреб. Складовими цього психологічного супроводу є: забезпечення оптимального соціально-психологічного мікроклімату; встановлення міри задоволеності своєю діяльністю та умовами навчання і відпочинку; поліпшення режиму праці та відпочинку; професійний відбір, підвищення кваліфікації; система заохочень і покарань; профкорекція; попередження виникнення небажаних функціональних станів; засоби запобігання девіантній поведінці, професійній деформації; створення кімнат психологічного розвантаження тощо [2, с. 26].

Психологічний супровід навчального процесу курсантів – це цілий комплекс заходів із соціально-психологічного дослідження та поглибленого психологічного їх вивчення, а також корекція їх стану в процесі навчання в Академії. Все разом це сприяє підвищенню ефективності навчальної діяльності, вмотивованості,

активності курсантів першого курсу та врахуванню їх адаптаційних можливостей [4, с. 163-164].

Зі вступом до Академії спостерігаються різкі зміни об'єктивних чинників впливу на особистість: змінюється оточення і спілкування; недостатня можливість щоденного спілкування з батьками, рідними; дещо іншими є й побутові умови (мешкання в гуртожитку, харчування та ін.). Усе це разом створює певні складнощі, призводить до руйнування вже сформованих стереотипів, нерідко негативно впливає і на самопочуття [3, с. 30].

До діагностичного інструментарію психологічного супроводу адаптаційного процесу курсантів першого курсу до умов перебування в Академії відносять: бесіди; рефлексивно-розвиваючі діагностики; соціально-психологічні тренінги особистісного розвитку; навчання технікам аутотренінгу саморозвитку особистості; моніторинг особистісного та професійного розвитку; психологічне консультування з проблем особистості тощо.

Отже, психологічний супровід виступає важливим компонентом у розвитку особистості, умінні адаптуватися до нових умов, формуванні особистісних рис для професійного виконання завдань майбутньої оперативно-службової діяльності. Цінністю психологічного супроводження виступає цілий комплекс організаційних, психологічних і педагогічних заходів, спрямованих на формування і розвиток у курсантів професійно важливих особистісних якостей і психологічної готовності до майбутньої професійної діяльності, особливо в період адаптації до нових умов життєдіяльності, надання допомоги та підтримки першокурсників у подоланні труднощів самостійного життя та побудови комфортних взаємовідносин з новим соціальним оточенням.

Список використаних джерел

1. Бойко-Бузиль Ю. Ю. Психологічний супровід професійної діяльності керівників органів і підрозділів МВС України. *Проблеми сучасної психології*. Вип. 27. 2015. С. 50.
2. Борець Т. О. Психологічний супровід в діяльності працівників правоохоронних органів. Психологічні засади забезпечення службової діяльності працівників правоохоронних органів : матеріали круглого столу, (10 лютого 2017 року, м. Кривий Ріг). Кривий Ріг, 2017. С. 26.
3. Внутрішньоособистісні фактори адаптації студентів першого курсу : наук.-метод. рекомендації / за заг. ред. В. В. Чернея. Київ : Національна академія внутр. справ, 2014. 99 с.
4. Тітова Т. С., Крикля К. П. Психологічний супровід адаптації першокурсників до навчання у ВИШІ. *Психологія і особистість*. № 1(13). 2018. С. 161-170.